

Recenzje, Noty

Рецензии, Заметки

Andrzej Soltys

Bóg w granicach refleksji filozoficznej

Бог в границах философского раздумия

Stanisław Kowalczyk, *Filozofia Boga*
Wydawnictwo KUL, Lublin 2001, s. 352

W 2001 roku ukazała się na rynku wydawniczym książka ks. Stanisława Kowalczyka zatytułowana „Filozofia Boga”. Została wydana w Lublinie nakładem Redakcji Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Jest to już piąte wydanie tej książki wzbogacone o nowe pozycje bibliograficzne dotyczące filozoficznego poznania Boga. W stosunku do wcześniejszych wydań autor wzbogaca książkę o czwartą część, którą zajmuje tematyka filozoficznego poznania natury Boga.

Książd Kowalczyk od wielu już lat interesuje się filozoficznym poznaniem Boga. Bada on także myśl

o Bogu na przestrzeni dziejów filozofii. Owocem tych studiów są raz po raz wydawane przez niego książki dotyczące tej tematyki. Już same tytuły jego książek informują jak bliska jest temu autorowi problematyka naturalnej wiedzy o Bogu. Oto niektóre tytuły jego książek: *Odkrywanie Boga*, *Drogi ku Bogu*, *Wieki o Bogu*. Autor ten jest nie tylko dobrym znawcą filozofii Boga, ale zajmuje się jednocześnie filozofią społeczną. Wykłada filozofię społeczną na Wydziale Nauk Społecznych w KUL. Tam też w Instytucie Socjologii kieruje katedrą filozofii społecznej. Interesuje go człowiek w wymiarze indywidualnym i spo-

łecznym. Bada więc metafizykę osoby ludzkiej, by na niej osadzić teorię życia społecznego, zajmuje się ontologią bytu społecznego i relacją jednostki do społecznej wspólnoty. Autor dostrzega więc istotny, głęboki związek między filozofią Boga i filozofią społeczną. Wskazuje, że zaniedbanie filozofii Boga, lub jej zniekształcenie pociąga daleko idące konsekwencje w życiu społecznym.

Prezentowana książka ks. Kowalczyka „Filozofia Boga” jest podręcznikiem akademickim. Książka składa się z czterech części. Pierwsza część ma charakter metodologiczny. W części tej autor określa status metodologiczny filozofii Boga, wskazuje na przedmiot filozofii Boga, stosowane w tej dyscyplinie filozoficznej metody poznania oraz cel praktyczny, wyrażający się w odpowiedniej postawie człowieka wobec Boga. Ks. Kowalczyk stoi na stanowisku, że przedmiotem teodycei jest istnienie i natura Boga. Teodycea ma zatem, jego zdaniem, odrębny przedmiot badań, czyli jest autonomiczną dyscypliną filozoficzną. Autor, zajmując sporne stanowisko, wskazuje przy tym na niektóre racje tego stanowiska. Rzetelnie informuje czytelnika, że w kwestii przedmiotu filozofii Boga zaznaczają się różnice zdań, bowiem wielu filozofów (np. A. Morens, M.A. Krąpiec, S. Kamiński) opowiada się za jednością metafizyki i teodycei. Wtedy, zdaniem

tych autorów, nie Bóg jest przedmiotem metafizyki, lecz byt. Dopiero na drodze ostatecznego wyjaśnienia bytu będącego przedmiotem bezpośredniego doświadczenia wydziela się z metafizyki teodyceę. Teodycea jest zatem metafizyką uprawianą na najwyższym poziomie, na poziomie poznawania ontycznej, proporcjonalnej i ostatecznej racji bytu będącego przedmiotem bezpośredniego doświadczenia. Stanowisko ks. Kowalczyka w sprawie przedmiotu filozofii Boga wydaje się być uzasadnione przyjętą przez niego koncepcją teodycei. Filozoficzną problematykę poznania Boga ustawia on w perspektywie dziejów myśli ludzkiej o Bogu. Przeto przedmiotem uprawianej przez niego filozofii Boga jest nie tyle Bóg, co raczej filozoficzna myśl o istnieniu i naturze Boga. Autor nie analizuje szeroko tych zagadnień, a zajmując odmienne od obiegowego stanowisko na temat przedmiotu filozofii Boga zρέcznie wciąga czytelnika do głębszego studiowania tego problemu.

W pierwszej części ks. Kowalczyk przeprowadza także charakterystykę epistemologiczno-metodologiczną argumentów dotyczących filozofii Boga. Zaznacza, że potrzeba wypracowywać argumenty za istnieniem Boga, gdyż Jego istnienie nie jest bezpośrednio oczywiste. Jednak dowodzenie istnienia Boga nie ma charakteru czysto formalnego, lecz przybiera postać rozumowania apo-

steriorycznego (*quia*). Ze zdań o charakterze rzeczowym wniosujemy bowiem o istnieniu przyczyny opisywanych realnych stanów rzeczy. Klasycznym przykładem takiego wnioskowania są *quinquae viae*. W dowodzeniu wychodzi się zawsze od faktów dostępnych w poznaniu zmysłowym, np. ruchu, przyczynowości, zmienności czy celowości, które się opisuje, a w następnym etapie poddaje analizie i metafizycznemu wyjaśnieniu. Dowodzenie istnienia Boga przybiera tedy postać rozumowania redukcynometafizycznego, bowiem w dowodzeniu tym sprowadza się skutek do takiej przyczyny, której domaga się istota skutku. Ksiądz Kowalczyk chętniej nazywa tłumaczeniem, aniżeli dowodzeniem, rozumowania stosowane na terenie filozofii Boga, bowiem tłumaczenie jest poszukiwaniem racji ontycznych do faktów pewnych. I tak jak istnienie świata jest niezaprzeczalne, tak też niezaprzeczalnie musi istnieć ontyczna racja świata, który nie tłumaczy sam siebie. Analogicznie do poprzednich zagadnień ks. Kowalczyk inspirowany do szerszych studiów problematyki metodologicznej związanej z charakterem argumentów na istnienie Boga.

W tej części autor analizuje także zagadnienie celu filozofii Boga. Celem poznawczym filozofii Boga jest wykazanie Jego istnienia i odpowiedź na pytanie, jaki Bóg

jest. Uprawianie filozofii Boga spełnia nadto cel praktyczny, którym jest przygotowanie człowieka do zajęcia postawy wobec Boga. Autor uporządkował możliwe postawy człowieka wobec Boga, wyróżniając niektóre typy takich postaw. Według niego człowiek może zająć wobec Boga postawę: ateisty, panteisty, agnostyka i teisty. Autor charakteryzuje każdą z tych postaw. W pracy brakuje opisanego postawy teisty docierającego do istnienia Boga na drodze racjonalnego poznania. Autor zatrzymuje się natomiast na opisie postawy teisty, który dochodzi do przyjęcia istnienia Boga na drodze pozaracjonalnej. Nadto można dyskutować, czy nie trzeba było wyróżnić jeszcze więcej typów postaw człowieka wobec Boga. Nie wspominał bynajmniej autorowi braku zupełności w porządkowaniu wiedzy o postawach ludzkich wobec Boga, gdyż cecha zupełności nie stosuje się do typologizacji. Wydaje się jednak, iż autorowi chodziło także o przekazanie czytelnikowi wiedzy na temat czynności poznawczych koniecznych do umiejętnego poznawczego uporządkowania postaw ludzkich wobec Boga. W ten sam sposób ks. Kowalczyk porządkuje wszystkie argumenty teodycei. Przywołuje wprawdzie różne schematy porządkowania argumentów teodycei, by spośród nich wskazać na najbardziej trafny. Przyjmuje za F. Sawickim typ argumentów kosmologicznych i antropo-

logicznych. Typem argumentów kosmologicznych są według niego drogi św. Tomasza (*quinquae viae*), oraz argumenty fizykalne. Natomiast typem argumentów antropologicznych są: dowód ontologiczny św. Anzelma, argument ideologiczny – z poszukiwania prawdy, deontologiczny – z faktu istnienia praw moralnych i sumienia, eudajmologiczny – z fenomenu poszukiwania szczęścia, oraz argumenty intuicyjne.

W części drugiej autor zapoznaje czytelnika z argumentami kosmologicznymi, zaś w trzeciej części omawia argumenty antropologiczne. Prezentację każdego z argumentów kosmologicznych autor rozpoczyna od ukazania rysu historycznego poszczególnych argumentów, następnie przedstawia argument, po czym odpycha trudności związane z tym argumentem. W części trzeciej ks. Kowalczyk wykłada różne ujęcia poszczególnych argumentów antropologicznych. Prezentację wszystkich argumentów za istnieniem Boga cechuje przejrzystość i porządek. Jasny układ treści zachęca czytelnika do studiowania poszczególnych argumentów, natomiast prezentowana wielość wersji poszczególnych argumentów wymusza wręcz na czytelniku postawę krytyczną niezbędną do tego, aby ten mógł wybrać właściwy wariant argumentu.

Ostatnią część podręcznika ks. Kowalczyk poświęca zagadnieniu poznania natury Boga. Autor w tej

części zapoznaje wpierw czytelnika z różnymi koncepcjami Boga, których wielość uniemożliwia jednolitą ich klasyfikację. Różne koncepcje Boga ks. Kowalczyk łączy natomiast w pewne typy. Studium różnych idei Boga jest o tyle ważnym zagadnieniem, że bazą każdej postawy człowieka wobec Boga jest przyjmowana jakaś koncepcja Boga. Nieprawdziwe pojęcie Boga konsekwentnie pociąga nieodpowiednią postawę człowieka wobec Niego. W wielości idei Boga ks. Kowalczyk upatruje dobry bodziec do stymulowania osobistego myślenia w kierunku pogłębienia prawdy o Bogu. W kolejnych paragrafach tej części autor przybliży wypracowane historyczne sposoby poznawania natury Boga, oraz atrybuty Jego natury. Nie tyle ukazuje on metodę poznawania poszczególnych atrybutów natury Boga, co raczej ich rozumienie przez klasyków filozofii.

„Filozofia Boga” ks. prof. S. Kowalczyka rzetelnie wprowadza w arkania filozoficznej wiedzy o Bogu, wręcz zmusza czytelnika do zajmowania stanowiska w prezentowanych zagadnieniach, inspiruje do podjęcia samodzielnych badań tych zagadnień, które nie doczekały się jeszcze pogłębionych studiów. Książka ks. prof. S. Kowalczyka jest więc godnym polecenia, studentom filozofii i teologii, podręcznikiem akademickim ukazującym aktualny stan filozoficznej wiedzy o Bogu.